

Eren, Mustafa (2022). *Ulubey (Ordu) Yöresinden Örneklerle Türk Halk Kültürü*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları. 491 sayfa. ISBN: 978-625-430-476-7

Makbule SEVİNÇ*

Ordu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Mustafa Eren'in *Ulubey (Ordu) Yöresinden Örneklerle Türk Halk Kültürü* adını taşıyan kitabı Gece Akademi Yayınları tarafından 2022 yılı kasım ayında yayımlanmıştır. Yazarın doktora tezinden ürettiği kitap Ulubey ilçesinin halkbilimi monografisini içermektedir. Çalışmada Ulubey ilçesinin gündelik hayat ve halk bilgisi mahsulleriyle birlikte sözlü kültür ürünleri incelenmektedir.

Yazar, çalışma konusunun amacını Ulubey ve çevresinde yüzyıllar boyu nesilden nesile yaşatılan kültür ürünlerinin derlenerek kayıt altına alınması ve bu ürünlerin Türk kültürü içerisindeki yerinin benzetmeler ve karşılaştırmalar yaparak folklor disiplini içinde incelenmesi olarak ifade etmektedir. Çalışmanın konu, amaç ve önemini belirtildiği,

* Bilim Uzmanı, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, makbus_28@hotmail.com, ORCID. 0009000215649294

kuramsal çerçevesinin ve metodolojisinin yer aldığı giriş bölümünde çalışmada Tarihi-Coğrafi Fin metodu denilen karşılaştırmalı teoriden ve İşlevsel teoriden yararlanıldığı, karşılıklı soru cevap şeklinde mülakat yöntemi ve araştırmacının icra ortamına dâhil olduğu katılımlı gözlem metotlarıyla birlikte yüz kırk beş kaynak kişiyle derleme çalışması yapıldığı belirtilmektedir. Derlemeler, kaynak kişilerin verdiği bilgilerden hareketle, anlattıkları biçimde ve yöresel ağız özellikleri korunarak ortamında çekilen fotoğraflarla desteklenerek anlatılmaktadır. Ulubey ilçesi ve çevresinde yapılan tören ve etkinlikler yerinde incelenerek görsel malzemeler eşliğinde zenginleştirilmiştir. Derlenen halk bilgisi ürünleri ve sözlü kültür ürünleri yazılı kaynaklardan *Dede Korkut Kitabı*, *Dîvânü Lugâti't-Türk* başta olmak üzere verilen örneklerle karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve yazılı kaynaklarla paralel seyreden çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu ürünlerin Türk dünyasıyla ve Anadolu coğrafyasıyla benzerlikler taşıdığı ifade edilmektedir.

Giriş bölümü dışında kitapta üç bölüm bulunmaktadır. Üç bölümün ardından yöresel kelimelerin açıklanarak yer aldığı Ulubey yöresi sözlüğü, sonuç, değerlendirme, kaynakça, kaynak kişiler, yer ve kişi adları dizini yer almaktadır. Ekler kısmında ise yöre ile ilgili görsel malzeme niteliğindeki fotoğraflar bulunmaktadır.

Araştırma sahasının tarihi, coğrafi, beşerî, sosyal ve ekonomik özelliklerinin verildiği birinci bölümde, Ulubey ilçesinin Karadeniz'in ilk yerleşim yerlerinden biri olduğu belirtilmektedir. Ordu'nun ilk fethinin 1380'lerde Hacıemiroğulları Beyliği tarafından yapıldığı ifade edilerek konuyla ilgili Yediyıldız, *Ordu Tarihinden İzler* (2003) adlı eseri referans gösterilmektedir. Hacıemiroğulları döneminde ilçeye adını verdiği düşünülen Uluğ Bey'in mezarının 2020'de Prof. Dr. Necati Demir tarafından tespit edildiğine değinilmektedir. 4 Nisan 1921'de Ordu il statüsüne kavuşurken, Ulubey 1 Nisan 1958'de Ordu'ya bağlı bir ilçe olmuştur. Yine bu bölümde Ulubey'in coğrafi, beşerî özellikleri, sosyal ve ekonomik yapısı anlatılırken en önemli geçim kaynağının fındık olduğuna dikkat çekilmektedir. Arıcılık faaliyetleri ve bal üretimi, kivi yetiştiriciliği ve hayvancılık bölgenin diğer önemli gelir kaynaklarıdır.

Kitabın en kapsamlı bölümlerinden olan Gündelik Hayat ve Halk Bilgisi adlı ikinci bölümde doğum, evlilik ve ölüm süreçleri olmak üzere hayatın geçiş dönemlerinde uygulanan pratiklerden bahsedilmektedir. Ulubey ve çevresine ait köylerin halk inançları ve bu inançlara bağlı pratikteki uygulamaları ağırlıklı olarak kaynak kişilerden alındığı şekliyle aktarılmaktadır. Doğum öncesi, doğum anı ve sonrasında uygulanan pratikler, bebeğe ad konulması, kırklama, inanışlar dâhilinde al basmasına ve kırk basmasına karşı alınan önlemler, erkek çocukların sünnet merasimleri ve askerlik bu bölümde bahsedilen konulardandır. Evlenme biçimleri, kız istemeyle başlayan söz kesme, nişan, kına gecesi, düğün süreçleri ve eski Türklerden bu yana ölüm âdet ve gelenekleri örnekler üzerinden ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Dini bayramlarda oruç tutma ve kurban kesme geleneklerinden kısaca bahsedilirken mevsimlik bayramlar konusunda 21 Mayıs'ta bahar bayramı olarak kutlanan Mayıs Yedisi'ne değinilmiştir. Rumi takvimde 7 Mayıs'a denk gelen Mayıs Yedisi, Miladi takvime göre 20 Mayıs'a rastlamaktadır. Orta ve Doğu Karadeniz bölgesinin bir kısmında özellikle Giresun, Ordu ve Trabzon'da kutlanan Mayıs Yedisi

şenliklerine dair ritüeller su ve deniz etrafında şekillenmektedir. Dalgadan atlama, denize taş atma, sacayağından geçme vb. Mayıs Yedisi etkinliklerine yer verilmesinin ardından yazın başlangıcı olarak 6 Mayıs'ta kutlanan Hıdırellez ve ilkbaharın başlangıcı sayılan 21 Mart'ta kutlanılan Nevruz geleneklerine değinilmektedir. Yağmur duasına çıkılması, güvercin gibi bazı hayvanları avlamanın uğursuz sayılması, ısırgan otu yetişen bahçenin bereketli olduğunun düşünülmesi, bazı kaynak sularının kutsal ve şifalı kabul edilmesi, evliya olarak bilinen yerlerde adak adanması, nazara karşı mavi boncuk takılması, büyüye karşı muska yazılması, çeşitli rahatsızlıkları tedavi ettiği düşünülen ocak geleneği vb. birçok halk inanışları ve sakinme pratikleri yazılı kaynaklardan verilen örneklerle paralel olarak zenginleştirilmiştir.

Halk hekimliği uygulamaları insan ve hayvan hastalıkları olmak üzere iki bağlamda ele alınmakta, çeşitli hastalıklara karşı uygulanan geleneksel tedavi yöntemlerinden bahsedilmektedir. Töre olarak adlandırılan ve yazılı olmayan halk hukuku dâhilinde gerçekleştirilen imece işleri; fındık toplama, kışlık yiyecek hazırlama, düğünlerde yemek yapma vb. yörede ortak gerçekleştirilen faaliyetler olarak belirtilmektedir. Çocuk oyunlarının adları, işlevleri ve nasıl oynandıklarına değinilmekte, nesne kullanılan oyunlarda yörenin doğasına uygun malzemeler üretildiği ifade edilmektedir. Halk takvimine göre Rumi ayların Miladi karşılıkları verilerek halkın meteorolojik olayları tahmin yöntemleri ve hava olaylarına göre ayların adlandırılmasına yönelik inanışları anlatılmaktadır. Kadın ve erkeklerin yöresel giyim ve kuşam özelliklerine dair bilgiler verilmektedir. Önceden bele bağlanarak, omuza alınarak ve başörtüsü olarak kadın giyiminde önemli bir aksesuar olan peştamalin günümüzde masa örtüsü vb. süs eşyası şeklinde kullanımından bahsedilmektedir. Nacakçılık, dastar dokumacılığı, kilim dokumacılığı, değnekçilik, körüklü çizme gibi ürünlerin üretim malzemeleri, üretiliş biçimleri ve yörede bilinen ustaları birçoğunun görselleri verilerek ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Yazar, yöreye özgü geleneksel el sanatlarının en önemlilerinden olan nacakçılıkta, kilim ve dastar dokumacılığında, nacakların ve kilimlerin üzerine yapılan motif ve işlemlerle değer kazandığını ifade etmektedir. Yıldız, pıtrak, gül, koçbaşı ve hayat ağacı motifleri kilimlerde görülürken nacaklarda lale, ağaç, dal, dört yapraklı menekşe motifleri yaygındır. Bu motifler usta çırak ilişkisiyle üretilerek kültürel devamlılığı sağlamaktadır. Ardından yörenin mutfak kültürü ele alınmakta yemeklerin hazırlanması, pişirilmesi ve kendi içinde sınıflandırılması yapılmaktadır. Halk mutfağında kara lahana ve fasulye sıklıkla tüketilen sebzelerin başında gelmektedir. Kara lahana çorba, döşeme, sarma, turşu; fasulye ise çorba, kızartma, turşu vb. çeşitli şekillerde sofralarda yer almaktadır. Yazar, adı geçen konulara ait gelenek ve ürünlerin göç, teknolojik gelişmeler gibi sebeplerden dolayı yok olmaya yüz tuttuğuna işaret ederken kilim dokumacılığı, nacakçılık, sepetçilik, yöresel mutfak ve beslenme kültürü gibi alanlarda canlanmalara dikkat çekmektedir. Bu durumun gerekçesini günümüzde bu araç gereçlerin süs eşyası olarak kullanımı, yöresel yiyeceklerin doğal ve sağlıklı olarak değerlendirilmeleri ve turizmin etkisi şeklinde ifade etmektedir. Bununla birlikte geleneklerin ihtiyaca göre yeniden şekillenmesi bağlamında değişimini vurgulamaktadır.

Ulubey ilçesindeki geleneksel evlerin bölümlendirilmelerine ve yapı malzemelerine ilişkin bilgilerle birlikte Karadeniz bölgesinin coğrafi konum özelliği nedeniyle evlerin birbirinden uzak ve dağınık şekilde konumlandırıldığı belirtilmektedir. Köy mimarisine ilişkin

köm (samanlık), serendi gibi diğer mimari yapıların kullanım amaçlarına değinilmekte, su değirmenlerinin yapısı ve çalışma sistemleri anlatılmaktadır. Ayrıca Ulubey yöresindeki koruma altına alınan kültür varlıklarının listesi verilmektedir. Bölgede ilkbaharda başlayan, sonbahara kadar devam eden yayla kültürü ve buna bağlı olarak gelişen küçükbaş hayvancılık faaliyetleri ile ilgili bilgi verilmektedir. Horon, köçek oyunu ve Ordu karşılaşması gibi geleneksel halk oyunlarına dair kısa bilgiler verilmesinin ardından seyirlik halk oyunları başlığı altında bazı oyunlarla birlikte Türk milli güreşi olan Karakucak güreşinin icrasına değinilmektedir.

Kitabın en özgün ve önemli yönü, Sözlü Kültür Ürünleri adlı üçüncü bölümünde kendini göstermektedir. Bu bölümde Ulubey yöresinden derlenen masallar, efsane, menkıbe ve memoratlar, hikâyeler, türküler, ilahiler, maniler, tekerlemeler, fıkralar, bilmeceler, alkış, kargışlar, atasözleri, deyimler, halk şairleri konuları her biri ayrı başlıklar altında incelenmektedir. Yöreden derlenen masalarda genellikle tekerleme bölümü yer almaz. Bazı masallar gerçek hayattan izler görülmesi yönüyle halk hikayesi niteliği taşırlar. Stith Thompson'un *Halk Edebiyatı Motif İndeksi (The Motif Indeks of Folk Literature)*(1955-1958) adlı eserine göre Ulubey Masalları tip ve motif tasnifi yönüyle incelenmektedir. Bununla birlikte masallar, efsane, menkıbe ve memoratlar Stith Thompson'un tip tasnif sınıflandırmasına göre değerlendirmektedir. Yazar, değerlendirme sonucunda hayvan motifleri, sihir, olağanüstülükler, imtihanlar, aldatmalar, devler, cemiyet motifleri olmak üzere motif indeksindeki birçok motifin Ulubey masallarında görüldüğüne dikkat çekmektedir. Aynı zamanda hayvan motiflerinde kuş, balık, köpek, at ve tilki motifleri ilk sıralarda yer alırken olağanüstülük ve sihir motiflerinin de masalların çoğunda görüldüğü belirtilmektedir. Sihirli elma, sihirli üzüm, sihirli nar, sihirli eşyalar, sihirli halı, sihirli keçe, sihirli kapı en çok kullanılan sihir motifleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ulubey'e ait sözlü kültür ürünleri yüzyıllardır süregelen motifleri geleceğe taşımaktadırlar. Ulubey yöresinden derlenen üç masalın farklı varyantlarının epizot ve motifleri karşılaştırılarak analizi yapılmış, on dokuz masal, yirmi dört efsane, yirmi menkıbe, iki memorat, on yedi hikâyenin tam metni verilmiştir. Derlenen hikâyelerin birçoğu memorat niteliği taşımaktadır. Türkü, ilahi ve maniler kendi içinde sınıflandırılarak örneklendirilmiştir. İlçede mâni söyleme ve türkü yakma geleneğinin günümüzde de sürdürüldüğü belirtilmektedir. Ulubeyli âşıkların hayat hikâyeleri anlatılarak şiirlerinden örnekler verilmektedir. Yöreye özgü atasözleri ve deyimlerin alfabetik sıraya göre verilmesinin ardından kaynakça bölümü gelmektedir.

Kitap, yörenin somut olmayan kültürel mirasına ilişkin birçok bilgi içermektedir. Kitapta yer alan; geçiş dönemleri, halk inanışları, halk hekimliği, halk meteorolojisi, halk takvimi halk hukuku ve töre, halk matematiği, yöresel giyim kuşam, yöresel el sanatları, yöresel mimari, yöresel mutfak kültürü, yaylacılık ve hayvancılık kültürü, halk oyunları, sözlü kültür ürünleri vb. bölümler yöreye ait somut olmayan kültürel miras kapsamında yer almaktadır.

Kitabın konu alanının yazar tarafından geniş tutulması halk takvimi, halk meteorolojisi, yöresel giyim kuşam ve yöresel mimari gibi bazı konularda verilen bilgilerin

sınırlı olmasına neden olmuştur. Bu durumun yazarın alan araştırmasında konu alanını sınırlamaması, yöreye ilişkin fazla bilgi sahibi olması dolayısıyla bu bilgilerin tamamının okuyucuyla paylaşılacak istenmesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Kitabın sınırlılıkları bağlamında değerlendirilebilecek başka bir nokta ise yöresel mutfak ve beslenme kültürü başlığı altında çok çeşitli yemek tariflerine yer verilmesine rağmen yörenin mutfak kültürünün genel özelliklerine ve beslenme alışkanlıklarına değinilmemiş olmasıdır.

Kitabın kapağını geleneksel Türk motiflerimizden olan hayat ağacı simgeli bir kilim motifi süslemektedir. Kültür ürünlerimizin nesilden nesile aktarımı noktasında geçmişle yani gelenekle gelecek arasında bağlantı kurulması önemlidir. Bu bağlamda usta çırak ilişkisi yoluyla kilimlerde, nacaklarda vb. el sanatları ürünlerinde yerel kültürümüzü yaşatma ve sürdürme çabası dikkate değerdir.

Ulubey (Ordu) Yöresinden Örneklerle Türk Halk Kültürü adlı kitap Ulubey'e ait sözlü kültür ürünlerinin ve halk bilgisi ürünlerinin geniş bir perspektifle, bütüncül ve bilimsel bir yaklaşımla ele alındığı ilk ve tek kitaptır. Yazılı kaynakların yanı sıra yörede yapılan alan araştırmasından elde edilen bilgilerle zenginleştirilen kitabın yöntemi ve içeriği ile halk kültürü bağlamında önemli bir kaynak olarak yapılacak çalışmalara örnek teşkil edeceği söylenebilir.

Kaynakça

EREN, Mustafa (2022). *Ulubey (Ordu) Yöresinden Örneklerle Türk Halk Kültürü*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları.

<i>Çalışmanın yazarı/yazarları "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmiş(ler)dir:</i>
Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.
Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.
Destek ve Teşekkür: Çalışmanın araştırılması ve yazımı esnasında destek veya fikirlerine başvuru herhangi bir kişi bulunmamaktadır.
Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Yazarın Notu: Bu çalışma Mustafa Eren'in (2022), "Ulubey (Ordu) Yöresinden Örneklerle Türk Halk Kültürü" kitabının tanıtımıdır.
Katkı Oranı Beyanı: Bu makalenin tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.
<i>The author / authors of the study declared the following points within the framework of the "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guide lines for Journal Editors":</i>
Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.
Funding: No support was received from any institution or organization for this study.
Support and Acknowledgments: There is no person whose support or ideas are consulted during the research and writing of the study.
Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.
Author's Note: This study is the introduction of Mustafa Eren's (2022) book "Turkish Folk Culture with Examples from Ulubey (Ordu) Region".
Author Contributions: All sections of this article have been prepared by a single author.